

Quantitat abans que qualitat

L'impacte econòmic de la immigració a Catalunya

Jesús Fernández-Huertas Moraga

Ada Ferrer i Carbonell

© Ferrer/Sculpins

Catalunya registra xifres d'immigració elevades, fent augmentar la producció però sense evitar que la productivitat disminueixi. La immigració té efectes lleugerament positius en els salaris i el benestar, encara que els reptes plantejats en ensenyament i en pressió demogràfica poden hipotecar el futur del país.

La immigració a Catalunya¹

D'ençà del 2001 a Catalunya s'ha produït una arribada massiva d'immigrants internacionals, que en aquests moments constitueixen aproximadament el 15% de la població. Malgrat tot, la immigració no és un fenomen nou a Catalunya, ja que si observem amb atenció el gràfic següent veiem que a la segona meitat dels anys seixanta la taxa d'immigració sobre la població total era similar a la registrada entre el 2001 i el 2006. La diferència, però, és que als seixanta els fluxos migratoris procedien principalment d'altres punts d'Espanya, mentre que en els darrers anys els immigrants provenen d'arreu del món.

(gràfic 1)

Els fluxos migratoris són un fenomen d'abast universal. Actualment hi ha prop de 200 milions d'immigrants (190,6 milions el 2005; Banc Mundial, 2007), que representen aproximadament el 3% de la població mundial. D'aquests, només un terç es desplaça de països pobres a països rics (OCDE, 2007), però aquest és el ti-

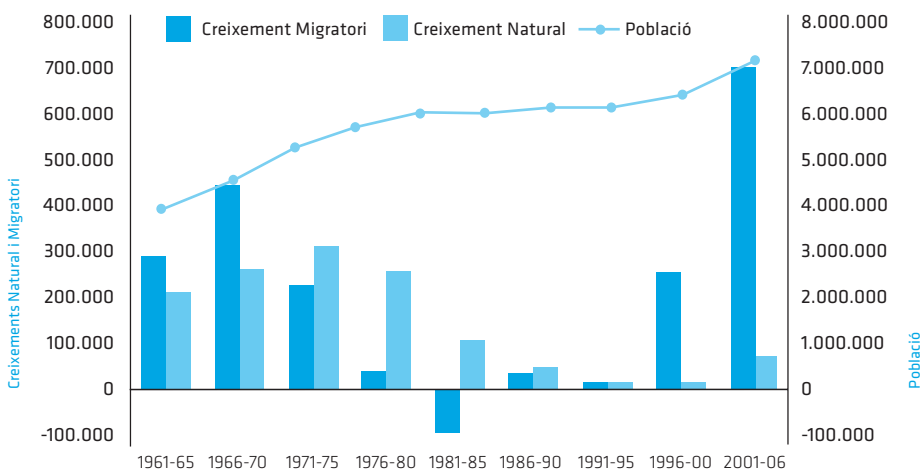
pus de migració que rep Catalunya. Durant el tercer quadrimestre del 2007 (INE, 2007), gairebé el 90% dels immigrants que van arribar al país procedien de països menys desenvolupats econòmicament. En general, el factor que determina aquest tipus de migració (excepte el percentatge relativament baix d'emigrants polítics) és la situació econòmica del país d'origen (i la diferència entre aquest) i el de destí.

Els efectes que la migració internacional té en l'economia catalana i els seus habitants continuen sent difícils d'analitzar, perquè es tracta d'un fenomen molt recent i les dades de què disposem són limitades. No obstant això, podem extrapolar a la realitat catalana el coneixement que tenim d'altres països. En aquest article pretenem observar de prop la immigració a Catalunya i debatre quins impactes (presents i futurs) es preveu que tinguin. Per aquest mateix motiu no inclourem la resta d'efectes que pot tenir en una societat ni abordarem el debat sobre el dret de les persones a desplaçar-se arreu del món.

¹ Volem agrair a Ognjen Obucina l'assistència que ens ha facilitat.

gràfic 1

COMPONENTS DEL CREIXEMENT DE LA POBLACIÓ DE CATALUNYA. 1960-2006

La immigració a Catalunya: fluxos, característiques i comparatives

Els immigrants es defineixen com les persones que viuen en un país diferent del seu d'origen.² A Catalunya, d'una població total de 7.197.174 habitants (a 1 de gener de 2007), 1.061.360 han nascut a l'estranger (Padró; INE, 2007), és a dir, un 14,7%. L'impacte que la immigració té en la situació econòmica d'un país depèn en gran mesura de les característiques personals dels individus que la componen –bàsicament el seu nivell d'estudis, l'estructura d'edat i l'ocupació– i de la diferència d'aquestes amb els nadius. En aquest sentit, fer un recompte dels immigrants i analitzar-ne les característiques resulta indispensable, encara que és difícil perquè molts estan indocumentats³ (sense papers). Com que les característiques personals (sobretot el nivell educatiu) mantenen una correlació amb la legalitat o no dels immigrants, és molt important intentar disposar d'informació sobre tots els immigrants independentment del seu estatus legal. A Catalunya hi ha quatre fonts d'informació principals,⁴ tot i que cap no és perfecta i totes presenten defectes evidents. En primer lloc, el Padró Municipal inclou els immigrants que s'han registrat voluntàriament a una població concreta, i per tant en teoria inclou la immigració il·legal. Tanmateix, com que els municipis no solen notificar a l'Oficina d'Estadística quan una persona deixa la ciutat, és probable que es produeixi un doble recompte. En segon lloc, l'EPA és l'enquesta oficial que s'utilitza per obtenir estadístiques sobre l'atur a Espanya, però

sol subestimar el nombre total d'immigrants atès que el qüestionari només s'envia als domicilis permanents. En tercer lloc, el registre de la Seguretat Social dóna compte de les persones inscrites en el sistema de seguretat social. I finalment, el registre de permisos de residència (facilitat pel Ministeri de Treball espanyol) només inclou els residents legals.

Tenint presents aquestes advertències, al gràfic hi podem observar l'evolució del percentatge d'immigrants sobre la població total durant la darrera meitat de segle. (gràfic 2)

Amb fins comparatius, el gràfic 2 també mostra el percentatge d'immigrants del món, Europa (la zona euro) i Espanya cada cinc anys des

TRADICIONALMENT CATALUNYA HA ESTAT UN PAÍS MOLT OBERT ALS FLUXOS MIGRATORIS, QUE S'HAN INCORPORAT AMB FORÇA RÀPIDESA A LA NOSTRA SOCIETAT I AL NOSTRE MERCAT DE TREBALL, I QUE TAMBÉ HAN COMPENSAT LA TAXA DE FERTILITAT EXTREMADAMENT BAIXA DE LES DONES CATALANES

del 1960 fins al 2005. A diferència de la població emigrant mundial, que es manté gairebé estancada en el 3%, els fluxos migratoris de països pobres a països rics han augmentat en els últims vint anys. Segons l'Organització de les Nacions Unides (2007), l'any 1960 el percentatge d'immigrants que vivia en països menys desenvolupats era del 2% en comparació amb el 3,4% que vivia en països més desenvolupats, mentre que el 2005 aquestes xifres eren de l'1,4% i el 9,5%, respectivament. A Espanya i Catalunya els fluxos d'immigració s'han accelerat durant els darrers quinze anys, i com a resultat d'això el percentatge actual d'immigrants sobre la població total a Espanya, i encara més a Catalunya, se situa per sobre de la taxa d'immigració mitjana a Europa. Novament, la diferència és que Europa va viure un procés de quaranta-cinc anys abans d'ar-

2 La definició prové de la que sol utilitzar l'INE i el Govern espanyol, que identifica immigrants amb estrangers. Tot i que les conclusions qualitatives de l'estudi no varien en funció de la definició que s'empra, les xifres sí que són diferents: segons la nostra definició, a principis del 2007 el 13,4% de la població catalana era estrangera (Padró; INE, 2007), mentre que el 14,7% era immigrant (els nacionals espanyols nascuts a l'estranger són els que expliquen aquesta diferència).

3 Emprarem els termes *il·legal* i *indocumentat* de manera intercanviable per referir-nos als immigrants en situació irregular, malgrat la polèmica sobre quin dels dos és més «políticament correcte».

4 Òbviament, també hi ha el Cens de població, però com que l'últim és de l'any 2001, no reflecteix en absolut l'augment d'immigració dels darrers anys.

ribar al 10% de població immigrant, mentre que a Catalunya s'ha produït en deu o quinze anys –el 1995 la població immigrant era del 2,8%; el 2000 era del 4%; el 2005, del 12,6% i el 2007, del 14,7%. Tot i això, el percentatge de població immigrant a Catalunya segueix estant lluny de les xifres més elevades d'altres països desenvolupats, com el 39,6% d'Israel, el 22,9% de Suïssa i el 20,3% d'Austràlia el 2005.⁵

D'acord amb la informació facilitada per l'EPA sobre el tercer quadrimestre del 2007 (EPA; INE, 2007), al gràfic inferior representem les zones d'origen dels immigrants catalans, on podem veure que la quota d'immigrants sobre el percentatge de població total és més elevada a Catalunya que a Espanya (15,7% enfront del 12,2%). Dins de Catalunya, Girona i en menor mesura Tarragona són les regions que mostren quotes d'immigrants més altes (més del 20% de la població total) que Barcelona i Lleida. D'altra banda, mentre que Barcelona s'assembla força a la resta d'Espanya, les altres províncies catalanes tenen estructures diferents. Gairebé la meitat dels immigrants de Catalunya i Espanya provenen de l'Amèrica Llatina, però es

concentren a la província de Barcelona, ja que a les altres tres províncies catalanes, i sobretot a Girona, els africans (procedents majoritàriament del Marroc) constitueixen el grup més nombrós. A Lleida i Tarragona, en canvi, s'ubi-

ELS BENEFICIS DE LA IMMIGRACIÓ SÓN MOTIU DE POLÈMICA. EL QUE ÉS INDISCUTIBLE ÉS L'INCREMENT CONSIDERABLE DE LA POBLACIÓ, ARRAN DE L'ARRIBADA D'UNES 700.000 PERSONES EN MENYS DE DEU ANYS, PORTANT LA QUOTA DE CIUTADANS ESTRANGERS A PROP DEL 15% –QUAN A PAÏSOS VEÏNS L'EQUIVALENT VA TRIGAR UNES QUATRE DÈCADES

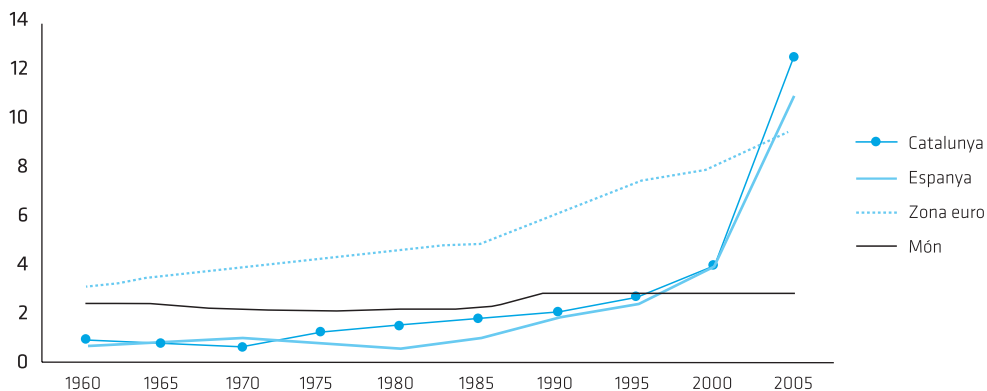
quen els immigrants de la resta d'Europa (la nacionalitat principal dels quals és la romanesa). La gran onada migratòria que Catalunya ha viscut des del 2001 ha modificat la distribució de l'origen dels immigrants, atès que l'any 2000 el grup d'immigrants més nombrós era l'africà (35% aleshores enfront del 22,5% avui). (gràfic 3)

La decisió d'emigrar és una inversió, els beneficis de la qual augmenten proporcionalment

5 Segons la Divisió de Població de les Nacions Unides (ONU, 2007), el país amb la quota més alta d'immigrants del món és el Vaticà amb un 100%, seguit de Qatar i Andorra amb un 78,3% i un 77,9%, respectivament.

gràfic 2

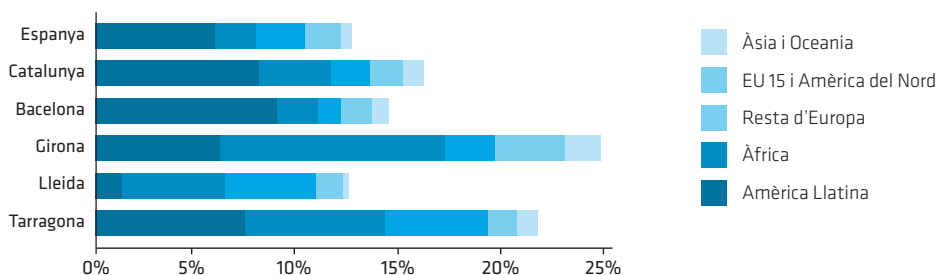
PERCENTATGE D'IMMIGRACIÓ SOBRE LA POBLACIÓ TOTAL

Font: Banc Mundial (2007) i INE (2007) per a Catalunya.

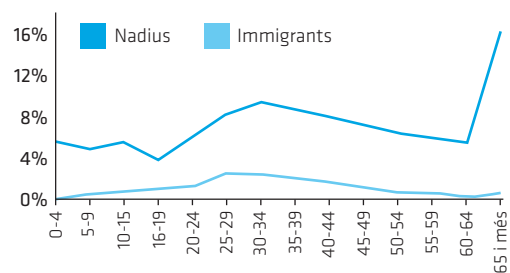
gràfic 3

QUOTA D'IMMIGRANTS PER PAÍS D'ORIGEN (EPA, III-2007)

gràfic 4

DISTRIBUCIÓ PER EDAT A CATALUNYA (EPA, III-2007)

al temps que es passa a l'estranger, ja que els guanys són més elevats que a casa. Això explica que la majoria d'immigrants siguin joves i estiguin en edat productiva. En el cas de Catalunya aquest patró general queda confirmat al gràfic 4, on es compara la distribució per edat dels immigrants amb la dels individus que viuen a Catalunya i que són nascuts a Espanya. (gràfic 4)

Una característica molt destacable de la població immigrant és el seu nivell d'estudis. En aquest sentit, el gràfic 5 compara el nivell educatiu dels immigrants catalans amb el dels nadius. L'educació és important perquè manté una correlació positiva amb la productivitat. Així doncs, només analitzem la situació educativa dels individus en edat de treballar (entre els 16 i els 65 anys). (gràfic 5)

El gràfic mostra que en general el nivell d'estudis dels nadius és més alt que el dels immi-

grants. Tot i que les dues distribucions són similars en cada modalitat, la dels immigrants concentra més persones a l'extrem inferior i la dels nadius ho fa al superior. Si comparem els immigrants espanyols amb els catalans (gràfic 6), veiem que Catalunya atrau immigrants amb un nivell educatiu inferior que la resta d'Espanya. D'altra banda, com que la població nadiua catalana té un nivell educatiu lleugerament superior a l'espanyola, la diferència entre nadius i immigrants a Catalunya és més pronunciada que a la resta d'Espanya. (gràfic 6)

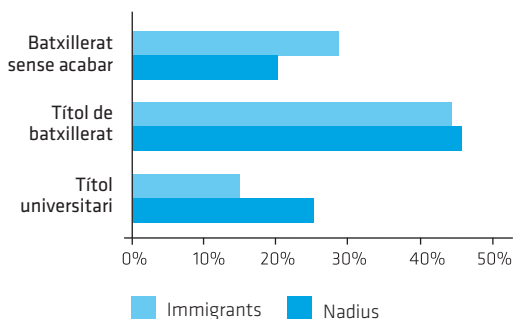
La raó per la qual els immigrants catalans solen tenir un nivell d'estudis inferior als immi-

D'UNA BANDA HI HA MOLTS NOU-VINGUTS QUE TENEN POCA FORMACIÓ ACADÈMICA I UN PERFIL DE RENDA BAIXA I QUE, PER TANT, ACTUEN COM A COMPLEMENTES DE LA MÀ D'OBRA EXISTENT

grants espanyols radica en el seu país d'origen. Entre els immigrants catalans hi ha una proporció major d'africans que entre els espanyols, i aquests són dels que tenen menys estudis de Catalunya. El gràfic 7 mostra que els africans representen gairebé la meitat dels immigrants en edat de treballar que no han acabat el batxillerat. (gràfic 7)

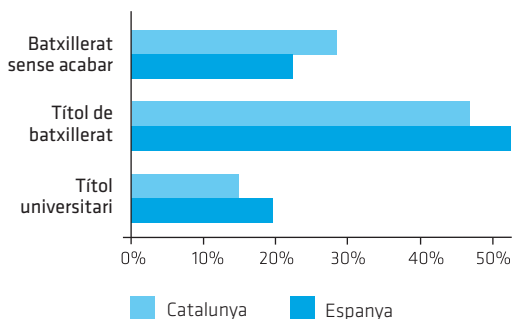
gràfic 5

DISTRIBUCIÓ PER ESTUDIS A CATALUNYA (EPA, III-2007): POBLACIÓ ENTRE 16 I 65 ANYS

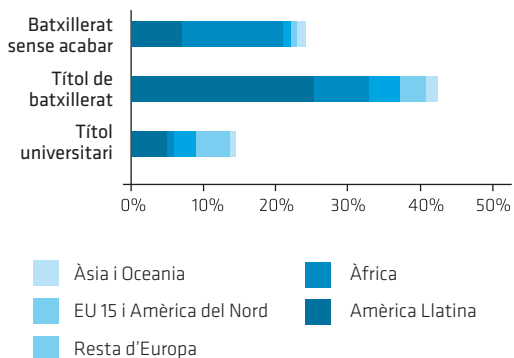
gràfic 6

DISTRIBUCIÓ PER ESTUDIS DELS IMMIGRANTS DE 16 A 65 ANYS (EPA, III-2007)

gràfic 7

EDUCACIÓ DELS IMMIGRANTS PER PAÍS D'ORIGEN A CATALUNYA (EPA, III-2007)

Finalment voldríem assenyalar que els treballadors immigrants a Catalunya solen agrupar-se en determinats sectors i ocupacions, concretament el de la construcció, la venda al major i menor i hotels i restaurants, les ocupacions que no requereixen titulació en general i, en menor mesura, l'agricultura. Com que en tots aquests sectors i ocupacions hi ha poca inversió de capital, la productivitat també és baixa.

L'impacte de la immigració: consideracions simples errònies

Quan analitzem els efectes que la immigració té en la població nadiua i l'economia local apareixen una sèrie de tòpics que sovint no són correctes. Amb referència al mercat de treball s'esgrimeixen dos arguments contraris: que els immigrants treuen llocs de treball als nadius (fet que significaria que la mà d'obra immigrant és un substitut perfecte de la nadiua) i que els immigrants fan feines que els nadius rebutgen (fet que implica que la mà d'obra immigrant és un complement perfecte de la nadiua). Com els lectors poden imaginar, cap de les afirmacions no és exacta, tot i que ambdues amaguen part de veritat.

Els immigrants competeixen amb els nadius en el mercat de treball; per tant, si el nombre de llocs de treball fos fix, aquesta competició derivaria en menys feina o en salaris més baixos per als nadius. Per exemple, Borjas (2003) assumeix que hi ha un capital fix (i, per tant, un nombre fix de llocs de treball) i una substituïbilitat perfecta al mercat de treball entre nadius i immigrants amb les mateixes aptituds (amb una definició de les aptituds només en funció de l'experiència i els estudis). A partir d'un estudi sobre els Estats Units per al període 1980-2000, l'autor defensa que si una taxa d'immigració fa augmentar la mà d'obra en un 10%, els salaris es redueixen un 3% o 4% de mitjana. Ottaviano i Peri (2006) repeteixen l'estudi de Borjas assumint que el capital reacciona davant l'arribada d'immigrants (no hi ha un nombre fix de llocs de treball) i que els immigrants i els nadius poden no ser substituïts perfectes (de fet, descobreixen que no ho són).

En el seu estudi, fet sobre assumpcions més realistes, els autors conclouen que la immigració té un impacte positiu sobre els salaris dels nadius al llarg del mateix període de temps.

En el cas d'Espanya, Carrasco, Jimeno i Ortega (2006) repeteixen l'anàlisi de Borjas i arriben a la conclusió, en diferents períodes i utilitzant diferents fonts de dades, que la immigració no afecta les oportunitats laborals dels nadius espanyols. Així doncs, tampoc no afecta els salaris. Ara bé, aquests resultats s'han de prendre amb precaució perquè la informació disponible sobre els salaris espanyols correspon a l'any 2002, i aleshores la immigració a Espanya era encara relativament baixa. González i Ortega (2007), utilitzant un enfocament diferent que compara el moviment d'immigrants entre regions espanyoles i seguint un estudi sobre els Estats Units de Card i Lewis (2005), afirmen que la immigració no afecta les oportunitats laborals dels nadius.

En definitiva, la majoria d'estudis defensen que l'impacte de la immigració en les oportunitats laborals i els salaris dels nadius és gairebé nul. Tanmateix, aquest efecte gairebé inexistent es pot descompondre en un impacte negatiu per als nadius que són substituïts dels immigrants i en un petit efecte positiu per als que en són complements. Una manera de mitigar els efectes a curt termini de la immigració sobre la població nadiua podria ser compensar els nadius substituïts d'immigrants. Malgrat que no hi ha cap estudi que analitzi específicament els efectes de la immigració en el mercat de treball català, tot sembla indicar que el resultat tornaria a ser l'absència d'efectes estadístics de la immigració sobre els salaris o les oportunitats laborals dels nadius. L'explicació principal és que la substituïbilitat entre nadius i immigrants en el treball és inferior a Catalunya que a la resta d'Espanya, ja que les diferències en els nivells d'estudis hi són més marcades.

L'efecte dels fluxos d'immigració en l'estat del benestar també és una qüestió força polèmica. Alguns defensen que els immigrants posen en perill l'estat del benestar en reduir les oportunitats dels nadius, mentre que d'altres afirmen que en garanteixen la supervivència davant els

problemes que planteja l'envelliment de la població. Cap dels dos extrems no és massa raonable. Tenint en compte que la despesa social es concentra en la infància (educació i salut per als infants) i la jubilació (pensions i salut per a la gent gran) i que la majoria d'immigrants de Catalunya no estan compresos entre aquestes edats, no és sorprenent que els estudis sobre la balança fiscal de la immigració assegurin que els immigrants paguen més a l'estat del benestar del que reben (vegeu, per exemple, OEP 2006). Quant a la segona visió, voldríem subratllar que, encara que actualment la immigració pugui ajudar a millorar la balança de la Segu-

DE L'ALTRA, N'HI HA AMB MOLTA FORMACIÓ QUE CONTRIBUEIXEN A LA COMPETICIÓ SALARIAL I A LA SUBSTITUCIÓ EN EL MERCAT DE TREBALL

retat Social, els immigrants d'avui envelliran i se'ls hauran de retornar les primeres contribucions en forma de pensions.

En conseqüència, la immigració no resol els possibles problemes de sostenibilitat del sistema de la Seguretat Social però pot ajornar-los. L'única manera que els immigrants contribueixin a mantenir la Seguretat Social és que l'economia espanyola sigui més productiva en el futur –quelcom difícil de preveure. Espanya disposa de pocs estudis empírics que analitzin amb deteniment l'impacte de la immigració en l'estat del benestar. Collado, Iturbe-Ormaetxe i Valera (2004) consideren que la immigració té un efecte positiu en l'estat del benestar espanyol, mentre que Conde-Ruiz, Jimeno i Valera (2007) defensen que només el podrà tenir a mitjà termini i que a la llarga quedarà neutralitzat per la convergència de les conductes d'immigrants i nadius en, per exemple, la participació de la mà d'obra i l'ús dels serveis públics. Si bé aquests estudis es refereixen a Espanya, és força coherent pensar que les conclusions es poden extrapolar a Catalunya –encara que el fet

que els immigrants catalans tinguin un nivell d'estudis inferior que els de la resta d'Espanya (vegeu el gràfic 7) podria generar un impacte positiu menor.

A banda del debat sobre la contribució dels immigrants a l'estat del benestar, també és pertinent analitzar l'impacte de la immigració en la qualitat dels serveis de l'estat del benestar. En el cas de l'educació a Catalunya, García i Moreno Torres (2007) revelen que la presència de nens immigrants fa disminuir el rendiment dels nadius, sobretot quan els immigrants no parlen castellà. Aquest efecte, però, només es percep quan la quota d'immigrants és superior al 6% o al 10% als centres privats i públics, respectivament. Com que segons l'EPA a Catalunya el percentatge d'immigrants menors de 16 anys durant el tercer quadrimestre del 2007 va ser del 8%, i els immigrants es concentren en determinades escoles, és lògic preveure que la seva presència afectarà la qualitat de l'educació. Pel que fa a la qualitat del sistema sanitari, García, González i Sáez (2007), emprant dades del 1994 i el 2002, mostren que en general els immigrants van utilitzar els serveis mèdics amb menys freqüència que els nadius.

Un dels debats més polèmics sobre els efectes de la immigració és el de la relació entre immigració i delinqüència. L'any 2005 la xifra total de sentències per delinqüència va ser de 4 per cada 1.000 habitants de més de 18 anys (INE), i entre els estrangers la proporció va ser de 8,7; però si es tenen en compte factors com l'edat, el nivell d'estudis i altres aspectes socioeconòmics, la majoria d'investigacions afirmen que els immigrants no estan pas més implicats en la delinqüència que els nadius. De fet, molts estudis revelen que l'índex de delinqüència sol ser més baix entre immigrants que entre nadius amb característiques similars (Butcher i Morrison Piehl, 2007).

Els efectes que hem descrit fins ara feien referència a l'impacte microeconòmic de la immigració en l'economia local. Tanmateix, la immigració també afecta variables macroeconòmiques com el creixement econòmic (PIB), la productivitat, l'atur i la inflació. En general, la immigració suposa traslladar un fac-

tor de producció (la mà d'obra) a una ubicació més productiva. Això significa que els immigrants poden produir més per unitat de treball i, per tant, guanyar un salari més alt a la regió de destí. Com a resultat, la majoria de models macroeconòmics consideren que la immigració és eficient, és a dir, que augmenta la producció mundial (Banc Mundial, 2006). Malgrat la importància d'abstractar la realitat a partir de models que ens ajudin a entendre'n millor els mecanismes de funcionament, és difícil con-

EN GENERAL, ELS EFECTES DE LA IMMIGRACIÓ SÓN POSITIVS PERÒ MINSOS I APORTEN UN VALOR AFEGIT MOLT LIMITAT, JA QUE LA PRODUCCIÓ DE CATALUNYA HA AUGMENTAT UN 3% ANUAL DE MITJANA, MENTRE LA PRODUCTIVITAT NO HA MILLORAT I REGISTRA UNA CAIGUDA ANUAL DE QUASI 0,6%

densar en un sol model totes les interaccions de la vida real que generen els fluxos d'immigració. Per exemple, és complicat establir si la immigració provoca creixement econòmic o si és el creixement que atrau la immigració. Si som conscients d'aquestes limitacions podem utilitzar alguns elements neutres per copsar la possible magnitud de l'efecte de la immigració en l'economia. A continuació presentem una rèplica per a Catalunya de la descomposició del creixement que l'OEI (2006) i Dolado i Vázquez (2007) van fer per a Espanya.

taula 1

DESCOMPOSICIÓ DEL CREIXEMENT ANUAL DE CATALUNYA. 2000-2006

PIB	PIB per capita	Població total	Nadius	Immigrants
3,06%	0,98%	2,08%	0,27%	1,81%

La taula 1 mostra que el PIB de Catalunya va créixer un 3,06% anual de mitjana entre el 2000

i el 2006 (Contabilidad Regional; INE, 2007). D'aquest, un 0,98% correspon al creixement del PIB per càpita (una variable controvertida per al nivell de vida) i el 2,08% restant és només un augment de població per l'arribada d'immigrants (1,81%). Així doncs, el creixement econòmic del període 2000-2006 es deu bàsicament a l'augment de la població immigrant. Com que el PIB per càpita és el factor més rellevant, a continuació en descomponem el creixement.

taula 2

DESCOMPOSICIÓ DEL CREIXEMENT ANUAL DE CATALUNYA. 2000-2006			
PIB per capita	Factor demogràfic	Taxa d'ocupació	Productivitat
0,98%	0,00%	1,58%	-0,60%

En aquesta taula observem que el creixement del PIB per càpita respon exclusivament a un augment notable de la taxa d'ocupació (nombre de treballadors dividit per la població en edat de treballar) que també ha compensat la disminució de la productivitat (PIB total dividit per nombre de treballadors). El factor demogràfic, que representa els efectes del creixement econòmic en la població en edat de treballar (entre 16 i 65 anys), s'ha estancat durant el període. L'aportació dels immigrants als canvis en els factors demogràfics i la taxa d'ocupació és fàcil de calcular, i el resultat es presenta a la taula 3.

taula 3

DESCOMPOSICIÓ DEL CREIXEMENT ANUAL DE CATALUNYA. 2000-2006					
Factor demogr.	Nadius	Immigrants	Taxa d'ocupació	Nadius	Immigrants
0,00%	-0,15%	0,15%	1,58%	1,81%	

La taula mostra que els immigrants han compensat els efectes negatius que els canvis de població dels nadius han tingut sobre el PIB per capita. D'altra banda, l'efecte del creixement de l'ocupació en l'augment del PIB per capita prové en gran part de la població nadiua. El motiu principal és que l'atur és més elevat entre els immigrants i que la taxa de participació de la mà d'obra dels nadius ha augmentat significativa-

ment des del 2000 -any en què la participació dels immigrants ja era molt alta. L'OEP (2006) defensa que, almenys en el cas d'Espanya, els immigrants podrien ser responsables de l'augment de la taxa d'ocupació de la població nadiua a causa de la seva complementaritat en el mercat de treball.

La disminució d'un 0,6% anual de la productivitat (una xifra preocupant si pensem que el creixement de demà depèn dels nivells de productivitat d'avui) és força negativa fins i tot en comparació amb l'evolució d'Espanya (0,4 positiu) durant el període 2000-2005 (OEP, 2006). Tenint en compte que l'augment de l'ocupació en els darrers anys ha estat vinculat a sectors de baixa producció (en què també s'han concentrat els immigrants) no és estrany que la productivitat catalana hagi disminuït. Així doncs, és important descompondre l'impacte relatiu

EL MODEL QUE HA «ESCOLLIT» L'ECONOMIA CATALANA EN ELS DARRERS ANYS ÉS DE BAIXA PRODUCTIVITAT, UN FET QUE NO ES POT IMPUTAR NOMÉS ALS IMMIGRANTS

d'immigrants i nadius en la disminució de la productivitat dels darrers anys. L'OEP calcula en un estudi l'aportació relativa d'immigrants i nadius espanyols en l'evolució de la productivitat del país entre el 2001 i el 2005 i conclou que els nadius van ser responsables del 75% de l'evolució (0,6) mentre que els immigrants van respondre del 25% restant (-0,2). Si apliquéssim aquestes xifres al cas de Catalunya, els nadius serien responsables de 0,45 punts percentuals de la disminució, i els immigrants del 0,15 restant.

Amb tot, l'aportació directa dels immigrants al creixement del PIB de Catalunya durant el període 2000-2006 arribaria al 64%. Bona part de la contribució dels immigrants està relacionada simplement amb l'augment de la població, per tant, si ens centrem només en el creixement

del PIB per càpita, la seva contribució seria del 16% –un percentatge més raonable i molt similar a la seva quota en la població catalana. Ara bé, hem de reiterar que això és poc més que una descomposició útil del creixement. A banda de la dificultat d'estimar l'aportació dels immigrants al creixement de la productivitat, hi ha moltes interaccions que no es tenen en compte, com l'efecte potencial de la immigració en la conducta de participació de la mà d'obra dels nadius que ja hem esmentat (OEP, 2006).

Les causes i el futur de la immigració

Abans d'endinsar-nos a analitzar el futur de la immigració, hem de preguntar-nos quina ha estat la causa del recent augment trepidant de la immigració a Catalunya. La literatura internacional ha estudiat molt àmpliament els elements que provoquen els fluxos d'immigració, el més important dels quals és el diferencial de renda (Borjas, 1999)⁶ que es produeix entre el país d'origen i el de destí. En aquest sentit, cal destacar que la frontera entre Espanya i el Marroc és la que té la diferència de renda més alta del món: l'any 2006 el PIB per capita espanyol equivalia al resultat de multiplicar més d'onze vegades el marroquí (Banc Mundial, 2007) i fins a sis vegades si apliquem les diferències del nivell de vida seguint la Paritat de Poder Adquisitiu (PPP).⁷

Dins d'Espanya, Catalunya és una de les regions amb el PIB per càpita més elevat –la quarta el 2006, amb un 18% més que la mitjana espanyola. Cal tenir present que la renda per càpita i les oportunitats laborals solen mantenir una correlació molt alta. Amuedo-Dorantes i De la Rica (2005) afirmen que els immigrants se so-

len dirigir a les zones d'Espanya on el mercat de treball ofereix més possibilitats, i en els darrers anys la creació de llocs de treball a Catalunya ha estat notable i ha permès absorbir la majoria de nous nadius. Segons el Departament de Treball del Govern català,⁸ la taxa d'ocupació a Catalunya durant l'últim trimestre del 2007 va ser del 72,1%, una xifra molt per sobre de la mitjana dels països veïns (67% a Espanya i 64,4% a la UE). D'acord amb la mateixa font, el creixement de l'ocupació en els últims mesos s'ha degut a la creació de llocs de treball en el sector dels serveis, a diferència del passat recent en què el sector de la construcció era el creador principal d'ocupació. Això sembla correspondre a la conducta d'ocupació dels immigrants, ja que si ens fixem en la informació de l'EPA veiem que l'últim any l'augment del percentatge d'immigrants catalans que treballen a la construcció s'ha alentit, mentre que en l'hostaleria ha succeït el contrari.

Obviament, els diferencials de renda i les oportunitats laborals no són l'únic factor que genera fluxos d'immigració. La decisió d'emigrar és una decisió d'inversió (Sjaastad, 1962) per a la qual es valoren tant els costos com els beneficis. Hi ha certs costos que són difícils de superar, i Mayda (2005) fa palès que els països més pobres no envien tants emigrants als països de l'OCDE com es podria deduir del seu nivell de PIB per càpita. La raó principal és l'existència de limitacions de pobresa (Yang, 2006) que també expliquen la rellevància d'un altre factor determinant dels fluxos migratoris: les xarxes que els immigrants creen al país de destí. Hi ha proves empíriques que l'arribada d'immigrants manté una relació positiva amb el nombre d'immigrants de la mateixa nacionalitat que viuen al país receptor.⁹ Les xarxes d'immigrants ajuden a superar les limitacions financeres esmentades (McKenzie i Rapoport, 2007) i també milloren els beneficis econòmics que s'obtenen al país de destí (Munshi, 2003). Alhora, són especial-

6 Moreno Torres (2007), a partir de l'enfocament de Clark et al. (2002) i de Mayda (2005), mostra que s'estableix una correlació positiva clara entre els fluxos d'immigració a Espanya i Catalunya i els diferencials de renda dels països d'origen.

7 No se sap del cert si les mesures de la PPP són adequades per als estudis sobre migració. Si els immigrants s'estableixen al país de destí, utilitzar la PPP és correcte, però si hi són de manera temporal o envien gran part dels seus ingressos al país d'origen, és més adequat utilitzar la comparació directa.

8 Vegeu www.gencat.cat/treball/doc/doc_50334958_1.pdf.

9 Vegeu Clark, Hatton i Williamson (2002) per a informació sobre immigració als Estats Units; Mayda (2005) per a immigració a l'OCDE, i Moreno Torres (2007) per a immigració a Espanya i Catalunya.

ment rellevants perquè aporten endogeneïtat als fluxos migratoris (Carrington, Detragiache i Vishwanath, 1996), de manera que l'impacte de l'arribada d'un nou immigrant a un país es multiplica pel nombre d'immigrants que podrà atraure en el futur.

Malgrat certes restriccions quant a les dades, és possible estudiar l'abast i els efectes que la immigració passada i actual té en el país receptor. Ara bé, estimar-ne l'impacte futur o els efectes a llarg termini (per exemple, la integració en el mercat de treball dels fills d'immigrants) resulta molt més difícil. Per aconseguir-ho s'han de fer conjectures sobre l'evolució dels fluxos migratoris –que també depenen de prediccions incertes sobre la situació econòmica en un futur llunyà– i sobre la capacitat de l'economia per absorbir-los. Malgrat aquests obstacles, a continuació comparem dos possibles escenaris d'immigració per a Catalunya.

El primer escenari es basa en la variant mitja de la projecció de població del 2006 realitzada per la Divisió de Població de les Nacions Unides (ONU, 2007). Aquesta projecció adapta les taxes de mortalitat i fertilitat segons la seva trajectòria al llarg dels darrers cinquanta anys i considera que d'aquí a pocs anys els països tindran control sobre la immigració. Per exemple, d'acord amb aquest escenari se suposa que la migració

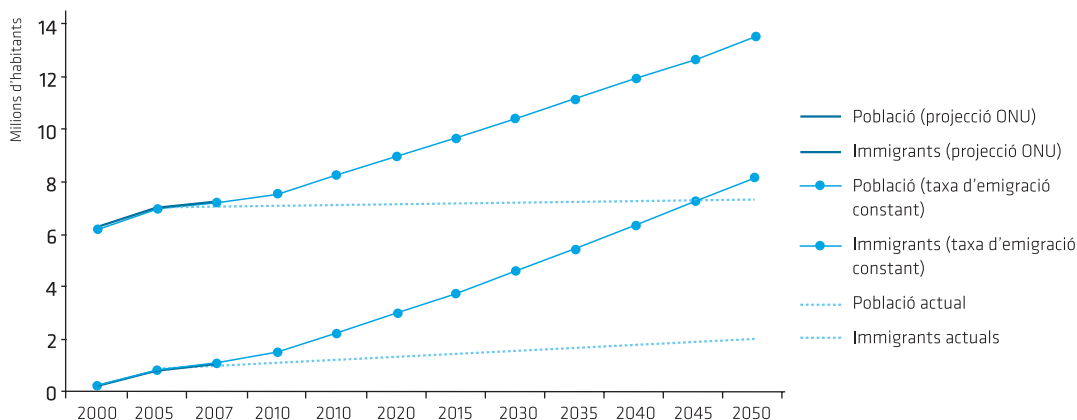
a Espanya, que en el període 2000-2005 va assolir una mitjana de 569.000 immigrants l'any, s'estabilitzarà en 105.000 immigrants anuals a partir del 2015. Si assignem la fracció corres-

L'ELEVADA TAXA D'OCUPACIÓ HA PERMÈS QUE LA IMMIGRACIÓ NO AFECTI EL BENESTAR DEL PAÍS I FINS I TOT HA ALLEUJAT LA PRESSIÓ D'UNA POBLACIÓ CADA VEGADA MÉS ENVELLIDA

ponent d'aquests 105.000 a Catalunya, creiem que la immigració es mantindrà constant després del 2005 –per exemple, en un 20,5%. Al gràfic inferior mostrem l'escenari resultant en color blau. Segons aquesta predicció, l'any 2010 Catalunya haurà arribat als 7.153.713 habitants, un 16,2% dels quals seran immigrants. Tanmateix, aquestes prediccions semblen apuntar a la baixa perquè el 2007, i d'acord amb el Padró (INE, 2007), la població catalana ja era de 7.197.174 habitants, amb un 14,7% d'immigrants. A la llarga, la projecció de l'ONU preveu que l'any 2050 hi haurà una població de 7,4 milions dels catalans, un 27,7% dels quals seran d'origen immigrant. (gràfic 8)

gràfic 8

PROJECCIONS D'IMMIGRACIÓ PER A CATALUNYA)

El gràfic també presenta un escenari d'immigració alternatiu, ja que el nombre total d'immigrants que un país rep en un any es pot descompondre en el percentatge de població que cada país emigrant envia a Catalunya. Per exemple, entre el 2000 i el 2005 Catalunya va rebre 626.019 immigrants llatinoamericans, que corresponen al 0,06% de la població total de l'Amèrica Llatina l'any 2000 (523 milions de persones). Així doncs, es pot dissenyar un escenari d'immigració alternatiu per a Catalunya en què el percentatge que cada país envii es mantingui estable fins al 2050. Aquest escenari es representa amb una línia vermella amb triangles.

Tot plegat implica assumir que la situació econòmica i les diferències entre Catalunya i els països d'on prové la immigració es mantindran a un nivell constant al llarg de tots aquests anys. Aquesta assumpció, però, resulta força atrevida per dos motius. En primer lloc, la teoria neoclàssica del creixement (Barro i Sala i Martín, 1992) considera que els diferencials de renda convergeixen amb el temps, i en els últims anys la realitat ha mostrat que això sol succeir –a excepció d'Àfrica (Sala i Martín, 2002). En segon lloc, la migració massiva també és una eina efectiva per reduir les diferències de renda. De fet, Hatton i Williamson (1998) van demostrar que en el període 1850-1914 la migració massiva va contribuir a reduir les disparitats de renda entre Europa i Amèrica, i això al seu torn va portar a l'estabilització i la posterior reducció dels fluxos d'emigració generant una *transició migratòria* anàloga a les transicions demogràfiques –amb el temps els fluxos migratoris tornen als valors inicials. En aquest sentit, Martin (2005) creu que la migració de Mèxic als Estats Units seguirà un patró similar, la tònica descendent del qual s'iniciarà d'aquí a cinc o deu anys.

Per tot això, si bé aquest escenari implica assumpcions més aviat extremes, també és útil perquè proporciona unes xifres d'immigració de fita superior. En realitat, a diferència de la precisió relativa de les estimacions sobre fertilitat i mortalitat a mitjà termini, l'evolució de la immigració resulta molt difícil de preveure. Segons l'escenari d'una taxa d'emigració constant, l'any 2010 a Catalunya hi haurà una pobla-

ció de més de 7,5 milions d'habitants, un 20,5% dels quals seran immigrants; el 2020 haurà arribat als 9 milions, una tercera part dels quals seran immigrants, i el 2050, d'un total de 13,6

L'EFECTE QUE LA IMMIGRACIÓ TÉ A LA LLARGA EN EL CREIXEMENT ECONÒMIC I EL NIVELL DE PRODUCTIVITAT D'UN PAÍS ÉS UNA QÜESTIÓ FORÇA MÉS CONTROVERTIDA I DIFÍCIL D'ANALITZAR

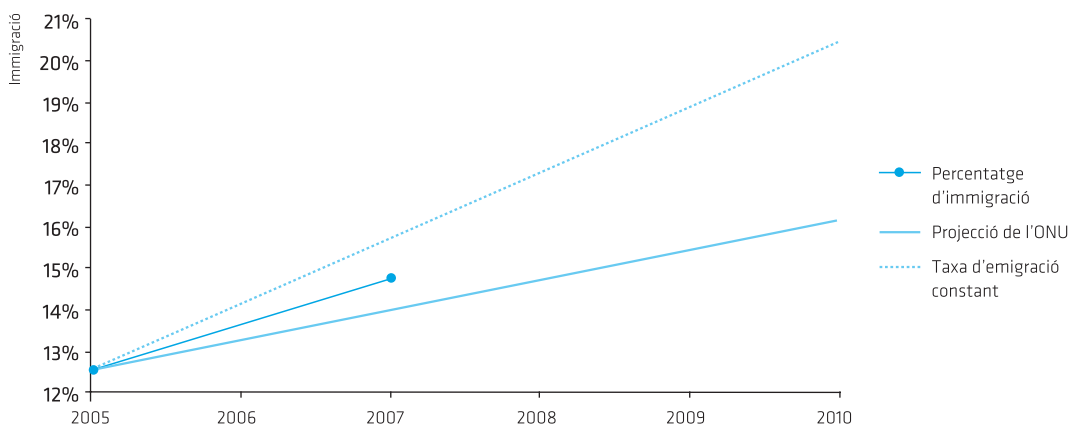
milions de catalans, més del 60% seran immigrants. Aquesta previsió no té en compte que alguns catalans nadius seran descendents directes d'immigrants.

Comparant les nostres projeccions amb les de l'ONU, podem afirmar que a curt termini (2007) les nostres són més encertades. La nostra projecció estima que el 2007 la població catalana serà de 7.194.249 habitants (3.000 menys que la xifra actual) i que tindrà un percentatge d'immigrants del 15,4% (7 dècimes més que l'actual), mentre que la de l'ONU és comparativament pitjor perquè preveu una població de 7.052.845 habitants (144.000 menys que la xifra actual) per al 2007 i un percentatge d'immigració del 13,9% (9 dècimes menys que l'actual). Al

gràfic 9

PROJECCIONS DEL PERCENTATGE D'IMMIGRACIÓ PER A CATALUNYA)

gràfic inferior comparem els percentatges d'immigració d'ambdós escenaris entre el 2005 i el 2010 amb el percentatge d'immigració del 2007. El fet que aquest últim se situï per sota de l'escenari d'una taxa d'emigració constant fa pensar, tal com hem dit anteriorment, que és una fita superior per a la immigració dels propers anys.

(gràfic 9)

L'efecte que la immigració té a la llarga en el creixement econòmic i el nivell de productivitat d'un país és una qüestió força més controvertida i difícil d'analitzar, igual que succeeix amb qualsevol fenomen econòmic, ja que depèn de factors que no es poden preveure com ara el preu del petroli, els canvis tecnològics, l'augment dels fluxos comercials o la creació de la Unió Europea. Si volem analitzar el fenomen

Conclusions i aspectes destacats

Tradicionalment Catalunya ha estat un país molt obert als fluxos migratoris, que s'han incorporat amb força rapidesa a la nostra societat i al nostre mercat de treball, i que també han compensat la taxa de fertilitat extremadament baixa de les dones catalanes. Els pocs estudis que existeixen a Espanya, la nostra aportació per a Catalunya i els nombrosos estudis d'arreu del món semblen concloure que els efectes de la immigració en el mercat de treball local són positius però molt minsos. Com que els immigrants solen adreçar-se a les economies que poden absorbir-los millor, l'impacte en els salaris i la taxa d'ocupació de la població local és baix. Els efectes en la delinqüència i en l'estat del benestar també se solen exagerar.

DEPEN DE FACTORS QUE NO ES PODEN PREVEURE COM ARA EL PREU DEL PETROLI, ELS CANVIS TECNOLÒGICS, L'AUGMENT DELS FLUXOS COMERCIALS O LA CREACIÓ DE LA UNIÓ EUROPEA

de la immigració i el seu impacte en l'economia necessitem dades més concretes sobre les estructures salarials, i si a més volem definir els impactes futurs i multiplicatius de la migració també hem de tenir més informació sobre els fills dels immigrants.

El futur de la immigració no és clar perquè dependrà de la convergència de les economies locals. Alhora, els seus efectes seran diferents a

curt i a llarg termini. Si el creixement econòmic dels països menys desenvolupats els acostava a nivells similars als dels països desenvolupats, és d'esperar que a Catalunya els fluxos migratoris

TANMATEIX, MÉS QUE NO PAS UNA SOLUCIÓ A LLARG TERMINI, SEMBLA QUE ENS TROBEM AMB UNA ATURADA TEMPORAL –FINS QUE ELS TREBALLADORS NOU-VINGUTS ARRIBIN A L'EDAT DE JUBILACIÓ

s'estabilitzin a llarg termini –tot i que a curt termini segurament no serà així–, però si alguns països menys desenvolupats (sobretot a Àfrica) segueixen divergint, és previsible que la pressió migratòria no desaparegui. Ara bé, encara que els fluxos migratoris disminueixin, el percentatge d'immigrants i els seus descendents directes augmentaran per definició. Per tant, tenim molta feina per endavant per incloure els anomenats *immigrants de segona generació* en el sistema educatiu i en el mercat de treball català tot garantint-los la igualtat d'oportunitats. Aquest repte és important no només des d'un punt de vista ètic sinó també econòmic, ja que farà augmentar la productivitat de la nostra economia.

Referències

- AMUEDO-DORANTES, Catalina; DE LA RICA, Sara. «Immigrants' Responsiveness to Labor Market Conditions and Its Implications on Regional Disparities: Evidence from Spain». *IZA Discussion Paper*, 1557. 2005.
- BARRO, Robert J.; SALA I MARTÍN, Xavier. *Economic Growth*. MIT Press, 1992.
- BORJAS, George J. *The Economic Analysis of Immigration. Handbook of Labor Economics*. Volum 3 [Editat per Orley Ashenfelter and David Card]. 1999.
- BORJAS, George J. «The Labor Demand Curve is Downward Sloping: Reexamining the Impact of Immigration in the Labor Market». *Quarterly Journal of Economics*, 118(4), 1335-1374. 2003.
- BUTCHER, Kristin F.; MORRISON PIEHL, Anne. «Why are Immigrants' Incarceration Rates so Low? Evidence on Selective Immigration, Deterrence, and Deportation». *NBER Working Papers*, 13229. 2007.
- CARD, David; LEWIS, Ethan G. «The Diffusion of Mexican Immigrants During the 1990s: Explanations and Impacts». A: *Mexican Immigration to the United States*. [Editat per George J. Borjas]. 2007.
- CARRASCO, Raquel; JIMENO, Juan Francisco; ORTEGA, Carolina (2006). «The effect of immigration on the labor market performance of native-born workers: Some evidence for Spain». *Journal of Population Economics*. [En impremta].
- CARRINGTON, W. J.; DETRAGIACHE, E.; VISHWANATH, T. «Migration with Endogenous Moving Costs». *American Economic Review*, 86(4), 909-930. 1996.
- CLARK, Ximena; HATTON, Timothy J.; WILLIAMSON, Jeffrey G. «Where do U.S. immigrants come from, and why?». *National Bureau of Economic Research Working Papers*, 8998. 2002.
- COLLADO, María Dolores; ITURBE-ORMAETXE, Iñigo; VALERA, Guadalupe. «Quantifying the Impact of Immigration on the Spanish Welfare State». *International Tax and Public Finance, Springer*, vol. 11(3), pàgs. 335-353, 05. 2004.
- CONDE-RUIZ, J. Ignacio; JIMENO, Juan Francisco; VALERA, Guadalupe. «Inmigración y Pensiones: ¿Qué sabemos?». A: *Ensayos sobre los efectos económicos de la inmigración en España*. [Editat per Juan José Dolado i Pablo Vázquez]. FEDEA, 2007. (Capítol 4).
- DOLADO, Juan José; VÁZQUEZ, Pablo. «Introducción: Los Efectos Económicos y las Políticas de la Inmigración: Panorámica y Reflexiones». A: *Ensayos sobre los efectos económicos de la inmigración en España*. [Editat per Juan José Dolado i Pablo Vázquez]. FEDEA, 2007. (Capítol 1).
- GARCÍA; GONZÁLEZ; SÁEZ. A: *Inmigración y Transformación Social en Cataluña. Volumen I. Aspectos Socioeconómicos del fenómeno mi-*

- gratorio: las cuestiones relevantes. LÓPEZ I CASANOVAS, Guillem [dir.]. Fundación BBVA, 2007.
- GARCÍA; MORENO TORRES. A: *Inmigración y Transformación Social en Cataluña. Volumen I. Aspectos Socioeconómicos del fenómeno migratorio: las cuestiones relevantes*. LÓPEZ I CASANOVAS, Guillem [dir.]. Fundación BBVA, 2007.
- GONZÁLEZ LUNA, Libertad; ORTEGA, Francesc. «How do Very Open Economies Adjust to Large Immigration Flows? Recent Evidence from Spanish Regions». *Economics Department Working Paper*, 1059. Universitat Pompeu Fabra, 2007.
- HATTON, Timothy J.; WILLIAMSON, Jeffrey G. *The Age of Mass Migration. Causes and Economic Impact*. Nova York i Oxford: Oxford University Press, 1998.
- INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA. *Encuesta de Población Activa* [en línia]. 2007. www.ine.es.
- INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA. *Padrón Municipal de Habitantes* [en línia]. 2007. www.ine.es.
- MARTIN, Philip L. «Mexico-US Migration». A: HUFBAUER, Gary Clyde; SCHOTT, Jeffrey J. [assistits per Paul L. E. Grieco i Yee Wong]. *NAFTA Revisited: Achievements and Challenges*. Washington D. C.: Institute for International Economics, 2005. (Capítol 8).
- MAYDA, Anna Maria. «International Migration: A Panel Data Analysis of Economic and Non-Economic Determinants». *IZA Discussion Papers*, 1590. 2005.
- MCKENZIE, David J.; RAPOPORT, Hillel. «Network Effects and the Dynamics of Migration and Inequality: Theory and Evidence from Mexico». *Journal of Development Economics*, 84(1), 1-24. 2007.
- MORENO TORRES, Iván. «Los determinantes de la inmigración internacional en España y Cataluña». A: *Inmigración y Transformación Social en Cataluña. Volumen I. Aspectos Socioeconómicos del fenómeno migratorio: las cuestiones relevantes*. LÓPEZ I CASANOVAS, Guillem [dir.]. Fundación BBVA, 2007.
- MUNSHI, Kaivan. «Networks in the Modern Economy: Mexican Migrants in the US Labor Market». *Quarterly Journal of Economics*, 549-599. 2003.
- OFICINA ECONÓMICA DEL PRESIDENTE. *Inmigración y Economía Española: 1996-2006* [en línia]. 2006. www.la-moncloa.es.
- ORGANITZACIÓ DE COOPERACIÓ I DESENVOLUPAMENT ECONÒMIC. *International Migration Outlook* [en línia]. 2007. www.oecd.org.
- OTTAVIANO, Gianmarco I.; PERI, Giovanni. «Rethinking the Effects of Immigration on Wages». *NBER Working Papers*, 12497. 2006.
- SALA I MARTÍN, Xavier. «The World Distribution of Income (estimated from Individual Country Distributions)». *NBER Working Papers*, 8933. 2002.
- SJAASTAD, Larry A. «The costs and returns of human migration». *Journal of Political Economy* 70, 80-93. 1962. [Suplement].
- DIVISIÓ DE POBLACIÓ DE LES NACIONS UNIDES. *World Population Prospects: The 2006 Revision Population Database* [en línia]. 2007. <http://esa.un.org/unpp/>.
- ALT COMISSIÓ DE LES NACIONS UNIDES PER ALS REFUGIATS. 2006 *Global Trends: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons* [en línia]. 2007. www.unhcr.org.
- BANC MUNDIAL. *Global Economic Prospects. Economic Implications of Remittances and Migration* [en línia]. 2006. www.worldbank.org.
- BANC MUNDIAL. *World Development Indicators 2007* [en línia]. 2007. www.worldbank.org.
- YANG, Dean. «Why Do Migrants Return to Poor Countries? Evidence from Philippine Migrants' Responses to Exchange Rate Shocks». *Review of Economics and Statistics*, vol. 88, núm. 4, novembre del 2006, 715-735.

**JESÚS FERNÁNDEZ-HUERTAS MORAGA
(IAE-CSIC)**

ADA FERRER I CARBONELL (IAE-CSIC)